

Catharina Linde Forsberg är

Nestorn inom artificiell insemination på hund

TEXT: INGRID KINDAHL I SAMARBETE MED CATHARINA LINDE FORSBERG

FOTO: GÖRAN EKEBERG

Efterfrågan på tjänster för att bredda avelsbasen i den svenska hundpopulationen genom importerad hundsperma och artificiell insemination växer. Det är en naturlig följd av de ökande internationella kontakterna. Svenska uppfödare har också ett gott internationellt renommé.

Det exporteras väl så mycket sperma från svenska hundar, som det importeras till Sverige från utländska hundar. Det säger nestorn inom svensk AI-verksamhet, Catharina Linde Forsberg. I detta sammanhang står AI för artificiell insemination.

Ändå är Catharina Linde Forsberg bekymrad för verksamhetens framtid. I Sverige är AI-verksamheten med hund reglerad av Jordbruksverket och får endast utföras av legitimerade veterinärer med särskild godkänd utbildning. Enligt Jordbruksverket har för närvarande 105 veterinärer tillstånd. Men av dessa är det, på grund av arbetets ofta akuta karaktär, förmodligen inte mer än runt hälften (bland dem Helene Alm – se VetMag nr 4/23) som i sin dagliga verksamhet har möjlighet att arbeta med detta. Det innebär att uppfödarna kan ha svårt att få kvalificerad hjälp på rimligt avstånd.

Catharina och hennes man Mats Forsberg har båda under många år arbetat som lärare och forskare vid SLU. Sedan 2006 driver de det egna företaget Canirep HB utanför Uppsala. De tar emot på sin klinik, dit kunder från hela Sverige kommer, och även från andra länder. Härifrån skickas sperma, kyld eller fryst, eller lagras i spermabanken för framtida användning. Tikar undersöks för rätt dag i löpningen och insemineras.

Det internationella utbytet är stort. I rummet intill

mottagningsrummet står själva spermabanken. I ett antal stora tankar fyllda med flytande kväve vid $-197\text{ }^{\circ}\text{C}$ ligger doserna med fryst hundsperma, märkta med alla data som behövs för att man ska kunna identifiera rätt hund. Det ryker när Catharina öppnar en tank för att visa hur doserna är förpackade.

En viktig del av Catharinas forskning vid SLU har gått ut på att utveckla en bättre metod för att frysa hundsperma. Hennes studier har publicerats i välrenommerade vetenskapliga tidskrifter och är därmed tillgängliga för alla att använda.

– Jag var helt enkelt less på att få hit sperma av dålig kvalitet, förklarar Catharina.

Mats har sin bakgrund vid institutionen för klinisk kemi vid SLU, och är i dag den som tillverkar CaniReps spermabuffertar. Företaget förser många kliniker i Norden, inom EU och även i bland annat USA med buffertar som de använder när de i sin tur fryser sperma.

– Recepten och metoden finns ju publicerade, så alla som har den utrustning och laboratorievana som behövs kan tillverka buffertarna själva. Så gör många universitet och veterinärhögskolor. Men för dem som jobbar på en klinik kan det vara mer praktiskt att beställa dem från oss och ägna den tiden till att ta hand om patienterna på kliniken, säger Mats Forsberg.

Vid sin institution var Mats bland mycket annat drivande i

”Tiken hör till de svåraste djurslagen att inseminera artificiellt. Det beror på att livmoderhalsen är så liten och ligger så långt in i kroppen, så det tar tid att lära sig hantverket.”

att få fram bra analyser av progesteron hos hund så att inseminationerna av löptikar kan göras på rätt dag i löpningen.

– Det var därför jag gifte mig med honom, skojar Catharina.

Hon är den som sköter arbetet på kliniken, medan Mats tar hand om det som Catharina betraktar som ”den tråkiga delen”, det vill säga bokföringen, faktureringen och kontakten med myndigheterna.

Andra tar över uppgiften

Sedan Catharina höll sin första kurs 1989 är det flesta AI-veterinärer för hund upplärda av henne. Under senare år har några av hennes tidigare doktorander och de yngre kollegerna på SLU tagit över den uppgiften efter henne.

– Tiken hör till de svåraste djurslagen att inseminera artificiellt. Det beror på att livmoderhalsen är så liten och ligger så långt in i kroppen, så det tar tid att lära sig hantverket. Det enklaste är att lägga sperman i främre vagina, vilket fungerar tillräckligt bra när sperman är färsk. Den metoden används av de flesta AI-veterinärer. Men använder man fryst eller kyld sperma måste den läggas in i livmodern på tiken, säger hon.

Catharina använder sig av den så kallade norska katetern och visar upp ett exemplar.

– De flesta yngre veterinärerna använder ett endoskop så att de kan se vad de gör. Några har också en kamera och en bildskärm så att även tikägaren kan se. Den tekniken kräver lika mycket träning att lära sig som den norska katetern. Dräktighetsresultaten är desamma med båda metoderna. En nackdel är att utrustningen är dyr, och att man vanligtvis behöver hjälp av en assistent så att tiken inte kommer till skada. Med den norska katetern räcker det med att djurägaren själv håller tiken, säger Catharina. Tiken behöver inte sederas, tvärtom brukar hon tycka att manipulationen är ganska trevlig. Med tiken stående, på bordet eller golvet, palperar man livmodermunnen, för in katetern och deponerar sperman.

På CaniReps klinik bedrivs ingen allmänpraktik, det är en helt specialiserad reproduktionsklinik för hund. Här förekommer ingen röntgen eller ultraljud och inga operationer. Däremot tar Catharina prover för progesteronbestämning och bakteriologi och för olika tester som krävs i samband med export av sperma, som hon skickar till SLU eller SVA för analys.

– Miljön här är hemliknande. Patienterna blir inte stressade, vilket underlättar när jag ska inseminera tikarna, och en doft av löptik underlättar också vid spermasamling från hanhundarna, säger Catharina.

Dräktighetsresultaten vid AI med färsk och fryst hundsperma brukar landa på mellan 70 och 85 procent. Med kyld sperma är den lägre, runt 60 procent, på grund av svårigheterna med att få fram den i tid. Det är många faktorer som inverkar på resultaten: Ras, ålder, tajmning, AI-metod, spermakvalitet, och kyl- eller frysningsmetod, årstid med mera.

Arbetat länge

Det är först när Catharina och Mats berättar om sin bakgrund och nämner årtal som man inser hur länge de har arbetat inom sitt område. ”Vi träffades 1981”. ”Jag fryste hundsperma första gången 1973”. En koll på internet bekräftar att Catharina och Mats är pensionärer med råge. Men något tal om att dra ner på verksamheten hörs inte. Tvärtom.

Catharina Linde Forsberg tar emot på sin klinik utanför Uppsala. Här är hundarna lugna och trygga.

Catharina Linde Forsberg har sperma från 450 hundar i sin spermabank.

– Vi är för få AI-veterinärer för hund i landet och ännu färre som har svensk och/eller europeisk specialistkompetens inom området.

Catharina och Mats gör vad de kan för att lära ut konsten, och intresset från veterinärerna är det inget fel på.

– Men det tar många år att bygga upp sin kompetens för att kunna sätta upp en klinik av den här typen. Och de kolleger som är anställda på de stora kedjorna får ofta inte möjlighet att arbeta med AI-verksamhet på hund. De har redan fullteknade dagar och svårt att ställa upp och inseminera med så kort varsel som det alltid blir fråga om. Och om man gör för få inseminationer förlorar man handlaget. Själva har vi har jour 365 dagar om året, och det är inte alla som är beredda att jobba så, konstaterar Catharina.

Så Catharina och Mats fortsätter, och de ser arbetet som en förmån. Det är lika roligt som det alltid har varit.

Tikars reproduktion går inte att planera. För en lyckad insemination måste man ta hänsyn till en mängd parametrar: Vid ägglossningen är äggen inte mogna, utan det måste man

vänta på i två dygn. Och varje ägg både avgår och mognar för sig. Sperman kan efter en parning eller AI leva i tikens livmoder i fyra till sex dygn – om den är färsk. Fryst sperma lever bara i kanske ett dygn och det är viktigt att lägga in den när alla äggen är mogna. Det innebär att när tiken är redo, så är hon. Då är det bara för Canirep att ta emot henne.

Det är ingen lösning att använda läkemedel för att skynda på eller fördröja processen. Enligt djurskyddslagen får man inte hormonbehandla med syftet att få fram valpar. Jordbruksverket har också reglerat när man får använda artificiell insemination och inte. Tanken är att djuren ska ha normal könsdrift.

Växande problem

Vaginalt septum är ett växande problem bland de tikar som kommer till Catharina. Omkring 10 procent av tikarna har visat sig ha ett sådant, och Catharina har märkt en markant ökning de senaste åren.

– Djurägarna blir ofta helt tagna på sängen när man ställer den diagnosen. Det flesta tikar som kommer hit gör det inte för parningsproblem, utan för en planerad AI. Jag brukar låta tikägaren gå in vaginalt på tiken och själv känna på septumet. Skiljeväggen är så pass stram att djurägaren förstår att någon naturlig parning inte kan ske, och inga valpar kan födas, säger Catharina.

Teoretiskt kan tillståndet åtgärdas med operation, men i Sverige görs inte det, eftersom det skulle strida mot djurskyddslagstiftningen. Det är ärftligt – dock inte kopplat till någon särskild ras. Nyare rön tyder på att det också kan nedärvas från hanhundens sida. Men det händer ibland att djurägaren ändå ser till att få tiken opererad och parad – och så växer problemet.

De som kommer till Catharina och får konstaterat att tiken inte kan användas för avel har ofta redan köpt sperman, och den kan vara dyr.

– Det har hänt att folk har importerat sperma för 100 000 kronor i vissa raser. En del tar betalt för varje dos oavsett om tiken blir dräktig eller inte. Andra har det mer som en hobby, säger Mats Forsberg. Förutom kostnaden för sperman måste tikägaren betala veterinärkostnader, frakt och insemination. Det kan enligt Mats ofta landa på mellan 20 000 och 50 000 kronor.

I banken finns sperma från cirka 450 hundar. Här finns också en dos från Catharinas egen älsklingshund, beaglen Beagler's Black Gold, född 1975 och som blev 15 år gammal.

– Min stora stjärna. Det är snart dags att använda honom, säger hon.

Verksamheten innefattar också ett stort internationellt utbyte och mycket administration, och allt sköts av Catharina och Mats själva. Sperma skickas och tas emot från hela världen, med de

stora transportfirmorna DHL Express och FedEx.

– Jag har aldrig strävat efter att göra karriär, och har lyckats ordna det så att jag alltid har kunnat få arbeta med det jag har tyckt vara intressant. Och det fortsätter jag med, säger Catharina.

Det innebär inte att hon är nöjd med allt. Hon deltar gärna i debatter och går en rond mot Jordbruksverket och andra myndigheter när det är påkallat. Hon är glad över att hon, med stöd av FCI:s Europasektion och den Europeiska Veterinärföreningen för Smådjursreproduktion (EVSSAR), lyckades få EU-kommissionen att avskaffa sina krångliga regler för transport av hundsperma mellan medlemsstaterna, vilka lett till att i princip alla sådana försändelser upphörde mellan åren 2021 och 2023. Nu fungerar det bra igen. ■

FOTO: Elena Johansson

FOTO: Catharina Linde Forsberg

Catharina Linde Forsberg och Mats Forsberg träffades 1981, då hon var lärare för 5:e årets veterinärstudenter på SLU. Sedan dess är de ett par. Catharina fastnade på institutionen för obstetrik och gynekologi redan som vet kand. Medel till hundforskning fanns inte på den tiden, så doktorsavhandlingen gjorde hon på mastit hos ko. Mats valde institutionen för klinisk kemi, och doktorerade på rävens reproduktion. Så intresset för reproduktion har de haft gemensamt från början.

Catharina startade en spermabank för hund på SLU 1976. När hon och Mats lämnade SLU 2012 byggde de upp en spermabank i sitt företag CaniRep HB. Relationen med SLU har genom åren varit god och samarbetet består. Catharina föreläser fortfarande en del i mån av tid, och hon har god kontakt med tidigare doktorander.

Hundspermabank i Sverige:

Det finns fem spermabankers för hund i landet: Canirep HB och SLU i Uppsala, Marma Veterinärpraktik i Älvkarleby, Evidensia Djursjukhuset i Malmö och AlfaVeta Veterinärkliniken i Oxie.